

економічних відносин (фізичних і юридичних осіб, громадян, держави) оптимального балансу між приватними і публічними інтересами. Аналізуючи нормативно-правові акти діючого галузевого законодавства, враховуючи певні етапи його розвитку, можна зробити висновок, що вирішення вказаної проблеми – справа складна і трудомістка, що вимагає чітких теоретичних розробок, повного огляду практики застосування норм, які регламентують конфіденційність інформації, а також вивчення позитивного досвіду правових систем держав з розвинутою економікою.

Використана література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Феміна, 1996. – 64 с.
2. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тюпогін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. У 2 т. – т. 2 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Алерта: КНТ: Центр учбової літератури. – 2009. – 624 с.
4. В.А. Северин. Правовая защищенность коммерчески ценной информации // Вестник МГУ. – М., 2001. – № 6. – С. 55-73.
5. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика. – К.: Юридична практика, 2003. – 923 с.
6. Ж. Берье. Промышленный шпионаж монография. К.: НПП "Норматив", 1993. – 134 с.
7. Э. Соловьев Коммерческая тайна и ее защита. – М.: Главбух, 1995. – 48 с.
8. Харламов С.О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2007. – 20 с.

УДК 349.6

П.О. Геоздик

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗМІСТУ І ФОРМИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ

У цій статті досліджується взаємозв'язок між змістом і формою в екологічному праві. Аналізуючи думки різних учених, вітчизняне екологічне право і законодавство формулюється висновок про те, що екологічне право і законодавство співвідносяться між собою, як зміст і форма.

Ключові слова: зміст, форма, екологічне право.

В этой статье исследуется взаимосвязь между содержанием и формой в экологическом праве. Анализируя мнения различных ученых, отечественное экологическое право и законодательство формулируется вывод о том, что экологическое право и законодательство соотносятся между собой, как содержание и форма.

Ключевые слова: содержание, форма, экологическое право.

In this article the interrelation between the maintenance and the form in the ecolaw is investigated. Analyzing opinions of various scientists, the domestic ecolaw and the legislation a conclusion that the ecolaw and the legislation correspond among themselves, as the maintenance and the form is formulated.

Key words: *maintenance, form, ecolaw.*

Поняття форми права та його співвідношення зі змістом права є тим питанням, котре завжди виникає при дослідженні внутрішньої будови галузі права, взаємозв'язку системи галузі права з відповідною системою законодавства, незалежно від того робиться на цьому спеціальний наголос чи ні. Такі дослідження дозволяють краще зрозуміти та оцінити перспективи розвитку екологічного права, удосконалення законодавчого регулювання екологічних відносин. Цьому аспекту досліджень теорії екологічного присвячені численні роботи відомих екологів-правознавців, серед яких Ю.С. Шемшученко, Н.Д. Казанник, В.В. Петров, Н.Р. Малишева, В.І. Андрейцев, І.І. Каракаш, М.М. Бринчук, А.П. Гетьман, В.В. Костицький, В.К. Попов та інші.

Проте складність проблеми зумовлює потребу у продовженні відповідних досліджень, зокрема тих аспектів щодо яких правова наука не дає однозначних відповідей та рекомендацій. Досі, наприклад, не запропоновано достатньо чітких та однозначних критеріїв для виділення певної сукупності правових норм в галузь права, а відтак й у підгалузі та інститути права

При розгляді цього питання слід узяти до уваги, що діалектичний зв'язок та взаємодія форми права та його змісту як парних категорій, виявляється у тому, що зміст не є безформним, а форма в один і той же час міститься у самому змісті і являє собою дещо зовнішнє йому¹.

При цьому форма права та його зміст здатні переходити одна в одну, тобто одна й та ж форма в одних випадках (відносно одних проявів правового характеру) може виступати і в дійсності виступає, у якості свого первісного призначення – форми, а відносно інших – у якості змісту. І навпаки². Зокрема, еколого-правова норма може розглядатися і як форма відносно закладеного у неї правила поведінки, і як частина змісту, разом з іншими нормами. – відносно нормативно-правового акту, що її містить. Також, будь-який інститут екологічного права відносно сукупності норм, що його формують, є формою права, а відносно певної підгалузі екологічного права та щодо самого екологічного права у цілому, "на середньому структурному рівні виступає у вигляді одного з елементів їх "структурного" змісту"³. У свою чергу система екологічного права співвідносяться с сис-

¹ Гегель Г.В. Энциклопедия философских наук. - Т. 1. - М., 1974. - С. 298.

² Марченко М.Н. Источники права: учеб.пособие. - М., 2008. - С. 33

³ Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. - К.: Наукова думка, 1989. - С. 57.

темою екологічного законодавства як зміст і форма. Тобто екологічне законодавство є формою життя екологічного права.

Відсутність у правовій науці однозначних критеріїв для виділення певної сукупності правових норм в галузь права й відповідно у підгалузі та інститути права зумовлює превалюючу роль суб'єктивного фактору у визначенні підходів щодо формування галузі права, у тому числі екологічного права, яке до того ж є новою галуззю права, що активно розвивається, а тому у процесі пізнання не може не викликати різні оцінки (суб'єктивні) щодо свого формування. Об'єктивності раді слід зауважити, що відповідні погляди на екологічне право формувалися під впливом певних обставин, насамперед, темпів розвитку законодавства, що регулювало відносини у сфері взаємодії людини і природи. Так, після довгих дискусій між прихильниками "земельного права у широкому сенсі" (наголошували на тому, що правове регулювання гірничих, водних і лісових відносин будується на тому ж принципі, що й усе земельне право – на принципі націоналізації землі, її надр, лісів і вод, – а тому не визнавали самостійності гірничого, водного та лісового права) та диференційованого підходу до земельного (в вузькому сенсі), гірничого, водного і лісового права сформувався поресурсовий підхід до визначення відповідних галузей права як самостійних, що знаходилися у "родинних" відносинах одна з одною, утворюючи одну правову сім'ю¹.

У 60-х роках минулого сторіччя на основі ідей комплексності в охороні природі було сформульовано інтегрований підхід до формування поресурсових галузей права – було запропоновано модель інтегрованої галузі природоресурсного права. Основним аргументом для цього було те, що оскільки в природі усе взаємопов'язано, то й у законодавстві, що регулює використання та охорону природних ресурсів, має бути певний взаємозв'язок. Природноресурсове право розглядалося як галузь, що регулює увесь комплекс суспільних відносин з приводу навколишнього середовища.

Подальші спроби модернізації природноресурсового права призвели до того, що з нього було виокремлено природоохоронне право. На думку В.В. Петрова природноресурсове право та природоохоронне право є самостійними галузями права. До галузі природноресурсового права він відніс земельне, гірниче, водне і лісове право, а до галузі природоохоронного права – норми, що спрямовані на забезпечення охорони земель, надр, лісів, вод, атмосферного повітря, тваринного світу природно заповідних комплексів, курортних, рекреаційних, урбанізованих зон та ін., як складових частин навколишнього природного середовища. Наявність зазначених самостійних галузей права на думку В.В. Петрова відбиває

¹ Казанцев Н.Д. Природно-ресурсное право и его пределы как интегрированной отрасли права // Вестник Моск. ун.-та. Сер. Право. – 1967. – № 6. – С. 3 – 9.

закономірності взаємодії суспільства і природи, пов'язані з двома основними формами спілкування людини і середовища його перебування: використанням природних ресурсів і охороною навколишнього природного середовища¹.

Своєрідний підхід щодо правового забезпечення використання природних ресурсів запропонував А.І.Казаннік. Він вважав, що це здійснюють поресурсові галузі. Що ж стосується природоохоронного права, то воно на його думку цілком знаходиться у сфері адміністративного права, оскільки відносини щодо охорони природи виникають у сфері державного управління, в процесі здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності відповідних суб'єктів. Ці відносини з приводу охорони природи регулюються нормами самостійного комплексного інституту адміністративного права, під яким й розуміється природоохоронне право².

У 70-80-х роках минулого сторіччя була сформована й надалі набула широкого вжитку концепція права навколишнього середовища (екологічного права), котре визначається як інтегрована правова спільність, що регулює увесь комплекс відносин, що виникають у сфері взаємодії суспільства і природи, включаючи відносини з приводу охорони рідких та цінних об'єктів природи, раціонального використання природних ресурсів та оздоровлення навколишнього середовища³. За цією концепцією екологічні відносини не можна механічно поділяти на "відносини з охорони навколишнього середовища" і "відносини з використання природних ресурсів" та протиставляти їх земельним, лісовим, водним тощо.

Натомість, наявність сьогодні загально визнаної самостійної галузі права – екологічного права (права навколишнього середовища) не зупинила процес пропонування нових чи оновлених варіантів формування спільностей правових норм та їх співвідношення. Наприклад, деякими науковцями земельне законодавство (котрому відповідає власна галузь права) розглядається поряд з екологічним і природоресурсним законодавством як рівноправна складова "законодавства навколишнього середовища"⁴. На думку Каракаша І.І. природоресурсові відносини є достатньо самостійними і можуть розглядатися як окремі відносини. Стосовно

¹ Петров В.В. Экология и право. – М., 1980. – С. 49-52.

² Казаннік А.И. Административно-правовая охрана природы озера Байкал. Иркутск. 1977. – С. 72.

³ Шемшученко Ю.С., Мунтян В.Л., Розовский Б.Г. Юридическая ответственность в области охраны окружающей среды. – К., 1978. – С. 7; Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 64; Бринчук М.М. Экологическое право (Право окружающей среды). Учебник для высших юридических учебных заведений. – М., 1999. – С. 82; Кравченко С.Н. Социально-психологические аспекты правовой охраны окружающей среды. – Львов, 1988. – С. 9.

⁴ Калинин И.Б. Проблемы формирования природоресурсного права // Правовые проблемы укрепления российской государственности. Ч. 5 / Под ред. В.Ф. Воловича. – Томск, 2000. – С. 202 – 206.

ж концептуального підходу до інтеграції природноресурсових, природоохоронних та екологобезпечних суспільних відносин він зауважує, що він надзвичайно плідним, але випереджує ступінь розвитку зазначених відносини. Природноресурсові та природоохоронні суспільні відносини все ж не досягли того рівня розвитку, щоб їх можна було об'єднати в межах єдиної галузі права й інтегрованого правового регулювання¹.

У свою чергу М.М. Брінчук вважає земельне, водне, гірниче та ін. право самостійними, сформованими і визнаними галузями права, і у той же час говорить про можливість розгляду їх як підгалузі права навколишнього середовища². В.І. Андрейцев обґрунтовує концепцію права екологічної безпеки "як комплексної галузі екологічного права, тісно пов'язаної із природноресурсовим та природоохоронним правом ..." ³, а на думку А.П.Гетьмана є підстави віднести до самостійної підгалузі в системі екологічного права систему еколого-процесуальних норм⁴.

Така різноманітність поглядів на екологічну галузь права, його побудову, як вже зазначалося, у значній мірі обумовлюється відсутністю у правовій науці достатньо чітких і однозначних критеріїв для виокремлення певної сукупності правових норм в галузь права. Достатньо великий масив правових норм, що прямо чи опосередковано регулюють відповідні суспільні відносини, досить легко за тим чи іншим критерієм звести у певну сукупність, яка може свідчити за обраною позицією про наявність певної галузі права чи про наявність у галузі права тієї чи іншої підгалузі інституту.

Складність проблеми виділення галузей права, визначення чітких критеріїв поділу права на галузі породив у певних правознавців негативне ставлення до визначення галузей права. Пропонувалося, зокрема, відмовитися від галузей права на користь галузей законодавства на тій підставі, що система права існує не як система галузей, а як система міцно пов'язаних в єдине ціле правових норм⁵ [13].

Цю позицію, зокрема, підтримував О.С. Колбасов, котрий вважав, що нема сенсу пов'язувати себе будь-якими уявами про систему права. В іншому випадку можливо достатньо широко й вільно, судити про кількість, найменування й взаємодію галузей права⁶. Зазначена позиція на-

¹ Природноресурсове право України: Навч. посіб для студ. вищих навч. закл. / Одеська національна юридична академія / П.І. Каракаш (ред.). - К.: Істина, 2005. - С. 13-16.

² Брінчук М.М. Экологическое право (Право окружающей среды). Учебник для высших юридических учебных заведений. - М., 2002. - С. 87.

³ Екологічне право : Особлива частина : Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. : Повний акад. курс / За ред. акад. АПРН В.І. Андрейцева. - К.: Істина, 2001. - С. 7-20.

⁴ Гетьман А.П. Процесуальные нормы и отношения в экологическом праве. - Харьков, 1994. - С. 4.

⁵ Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. - К.: Наукова думка, 1989. - С. 65.

⁶ Колбасов О.С. Экология: политика - право. Правовая охрана природы в СССР. - М., 1976. - С. 146.

томість не отримала визнання. Домінуючою тут є та, за якою неможливо відмовитися від галузі права ні в науковому, ні в практичному плані¹. Завданням науки, як зазначив Ю.С. Шемшученко, є не перегляд системи права, а пізнання об'єктивних закономірностей її розвитку, виявлення особливостей утворюючих дану систему елементів (галузей права і правових інститутів) тощо².

За загальним визначенням галузь права утворює сукупність правових норм, що містять відповідні правила поведінки. Структуру галузі права (її систему) формує система норм, що розглядається у структурно-організаційному аспекті й поділяється в залежності від вироблених в юридичній науці критеріїв на правові інститути, підгалузі права. Носіями правових норм, як вже зазначалося, є нормативно правові акти, певна сукупність яких утворює галузь законодавства. Законодавство є зовнішньою формою існування права. Нормативні акти, що утворюють законодавство є засобом об'єктивізації правових норм, носіями інформації, що містяться у цих нормах, а отже є джерелами правами, певна сукупність яких утворюють систему джерел права. Має місце також цілком виправданий підхід, за яким право – це інформаційно-управляюча система, а система джерел права – система, призначення якої полягає у збереженні правової інформації та оптимізації її використання. За таким підходом це співвідношення може розглядатися як співвідношення змісту і форми³.

В науковій літературі, у тому числі й еколого-правовій, підкреслюється різна правова природа системи права і системи джерел права, розглядається співвідношення об'єктивності системи права і суб'єктивності системи джерел права. Це питання не є другорядним й для еколого-правової науки, в якій також робиться спроба використати відповідний підхід при аналізі формування екологічної галузі права⁴. Одразу варто наголосити на тому, що зв'язок таких категорій як система права і система джерел права, сам по собі зумовлює співпадання об'єктивного і суб'єктивного у їх природі. Оскільки ж в обох випадках можна знайти дію як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, то варто говорити про єдність цих факторів. Зокрема, слід погодитися з тим, що система права відображає об'єктивні закономірності суспільного розвитку (додамо – й об'єктивності розвитку відносин у сфері взаємодії людини й природи). Проте, це властиво й системі джерел права (законодавству). Зокрема, як система екологічного права так і система джерел екологічного права від-

¹ Мальшева Н., Нешпылова В. Соотношение природоресурсового права и права окружающей среды: новый взгляд на старую проблему // Государство и право. – 2007. – № 9. – С. 38.

² Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. – С. 65.

³ Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: Монографія. – К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2008. – С. 66.

⁴ Шестерюк А.С. Вопросы кодификации законодательства об охране окружающей среды. – Л., 1984. – С. 53-54.

бивають стан екологічних проблем у суспільстві, акцентують увагу на сферах їх виникнення, вказують на наявні шляхи й можливості усунення конфліктів в системі "людина-природа".

Суб'єктивний фактор у зазначених системах має прояв, насамперед, у тому, що вони є результатом певної цілеспрямованої діяльності. Так, Н.М. Пархоменко звертає увагу на те, що система права характеризує структуру змісту права, визначену з точки зору юридичної абстракції (теоретичної моделі)¹. Іншими словами система права відбиває погляди на це питання, які сформувалися у науковій сфері, а отже, мають явно суб'єктивний характер, оскільки відбивають відповідні погляди одного чи більшої кількості авторів відповідної концепції системи права (наприклад, системи екологічного права, підгалузі екологічного права). Так, само суб'єктивний характер мають джерела права, у тому числі екологічного права, які виникають з волі відповідних суб'єктів законодавчої ініціативи, в установленню державою порядку, й з ініціативи цих суб'єктів можуть змінюватися чи припиняти свою чинність.

Суб'єктивність надзвичайно важливий фактор, що впливає на характер взаємодії системи права та системи джерел права. Для законодавця, зокрема, система права виступає у якості орієнтира, котрий дозволяє розробляти та приймати законодавчі акти з урахуванням ефективності дії тієї чи іншої правової норми у загальній їх системі². Однак, система права формується під впливом різних поглядів на її будову. Ці погляди, як, зокрема, у випадку визначення системи екологічного права можуть мати суттєві розходження. А, отже, перед законодавцем може стати проблема щодо вибору концепції системи екологічного права, галузі чи підгалузі екологічного права, якою слід керуватися при визначенні законодавчих актів, котрі мають бути розроблені або удосконалені. Наприклад, В.І. Андрейцев розробив досить ґрунтовну концепцію права екологічної безпеки як комплексної галузі екологічного права, обґрунтував доцільність розробки у межах екологічного законодавства комплексного нормативного акта, присвяченого екологічній безпеці³. Ця концепція, проте, не має широкої підтримки. Наприклад, М.М. Брінчук робить висновок про те, що відсутні підстави для виокремлення відносини по забезпеченню екологічної безпеки як окремої групи суспільних відносин, регульованих правом навколишнього середовища, поряд з відносинами щодо використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища. У праві навколишнього середовища забезпечення екологічної безпеки має ряд аспектів: може розглядатися як один з основних принципів природоохористування і охорони навколишнього середовища; у науковому і прак-

¹ Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: Монографія. - К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2008. - С. 67.

² Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. - К.: Наукова думка, 1989. - С. 77.

³ Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч.та наук.-практ.посіб. - К.: Знання-Прес. - 2002. - С. 8.

тичному плані може використовуватися як синонім охорони навколишнього середовища, маючи на увазі, що відповідна діяльність спрямована на збереження і відновлення її стану; може розглядатися також як найважливіша перспективна ціль та завдання діяльності щодо відновлення і збереження сприятливого стану довкілля. Тож відсутня потреба у самостійному законі про екологічну безпеку¹. За наявності таких протилежних позицій питання про виникнення нового джерела права (закону), присвяченого екологічній безпеці, очевидно ще не швидко отримає практичне провадження.

У цілому існуюча різноманітність підходів до визначення системи екологічного права чинить гальмуючий вплив на визначення перспектив розвитку екологічного законодавства, зокрема, щодо розробки майбутнього Екологічного кодексу. Останній з урахуванням обсягу та характеру масиву правових норм мав би систематизувати розгалужене екологічне законодавство. Однак, хоч питання про його розробку й прийняття набуло вже не тільки наукового, а й практичного значення (неодноразово на рівні Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України приймалися рішення про його розробку), досі не розроблена загальновизначена концепція цього кодексу. Очевидно, що це пов'язано з тим, що проблема визначення системи екологічного права досі лишається дискусійною. Відтак різняться й погляди на відтворення його зовнішньої форми - законодавства, перспективи його систематизації, у тому числі, шляхом прийняття Екологічного кодексу України. Тут слід узяти до уваги, що екологічне законодавство є засобом вирішення протиріч між ним і відповідною галуззю права. З урахуванням ефективності дії тієї чи іншої правової норми в загальній їх системі приймаються окремі закони в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів або ж до цих законів вносяться зміни, доповнення (має місце приведення форми права у відповідність до його змісту). Екологічна галузь права знаходить опору і відображення в галузі відповідного законодавства². Це твердження має не тільки теоретичний, а й практичний сенс, підтвердження. Наприклад, перелом у дискусіях з приводу широкого розуміння земельного права, який базувався на абсолютизації ролі землі як елемента навколишнього середовища й досить розширеному тлумаченні земельних відносин, й наявності інших самостійних поресурсних галузей права, здійснився лише тоді, коли факт останнього був офіційно визнаний у прийнятих наприкінці 60-х років базових законодавчих актів з земельних питань (Основи земельного законодавства Союзу ССР і союзних республік від 1968 р.³, Земельний кодекс Україн-

¹ Бринчук М.М. *Екологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений.* - М.: Юрист, 2002. - С. 67-71.

² Шемшученко Ю.С. *Правовые проблемы экологии.* - К.: Наукова думка, 1989. - С. 77.

³ *Об охране окружающей среды : Сборник документов партии и правительства, 1917-1985 гг.* - М.: Политиздат, 1986. - С. 123-138.

ської РСР від 1970 р.¹. В них було зафіксовано, що земельні відносини регулюються цими та іншими актами земельного законодавства, а гірничі, водні, лісові відносини – спеціальним законодавством.

Так само, важливе значення для підтримки, практичного провадження концепції права навколишнього середовища (екологічного права) мають базові законодавчі акти з відповідного питання, які були прийняті у багатьох країнах світу, у тому числі в Україні (наприклад, Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 р., Закон Республіки Казахстан "Про охорону навколишнього середовища" від 15.07.1997, Закон Республіки Беларусь "Про охорону навколишнього середовища" від 26.11.1992 р., Закон Російської Федерації "Про охорону навколишнього середовища" від 10.01.2002 р. та ін.). Ці законодавчі акти є стрижнем, навколо якого групуються і упорядковуються інші нормативні акти, які охоплюють усе розмаїття суспільних відносин у даній сфері, насамперед, природоресурсні і природоохоронні. Цей момент, зокрема, відтворений у ст. 2 Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"², за якою відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються цим Законом, а також розробленим відповідно до нього земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Майбутній Екологічний кодекс України безумовно також матиме важливе етапне значення для формування екологічного права, визначить його розвиток на декілька десятиріч уперед. Він має підвести певний підсумок дискусіям щодо визначення предмету, системи екологічного права³, узгодити змістовний розвиток системи екологічного права з його формально-юридичним забезпеченням.

Зокрема, в залежності від того, якого підходу до визначення екологічного права буде обрано, безпосередньо залежатиме зміст (структура) Екологічного кодексу України, спосіб у який він може розроблятися. Так, при наданні переваги визначенню екологічного права як комплексної (інтегрованої) галузі права⁴ (визнає самостійними земельне, лісове, водне,

¹ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1970. – № 29. – Ст. 205.

² Там само.

³ Решетник Л.П. Систематизація екологічного законодавства як умова реалізації та захисту екологічних прав громадян в країні // Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. – С. 534-535.

⁴ Андрейцев В.І. Екологічне право. Курс лекцій: Навч. посібник для юрид.фак. і вузів. – К.: Вен турі, 1996. – С. 23; Бобылев А.И., Белашенко С.А. Вопросы общей теории экологи-

гірничі, фауністичні, атмосфероповітряне та інші галузі права, що входять до складу екологічного права й регулюють самостійні види екологічних відносин) розробка Екологічного кодексу України можлива на засадах консолідації, прикладом якої є кодифікація французького типу. Вона не передбачає утворення принципово нового нормативно-правового акту. Натомість численні акти з одного питання об'єднуються в один правовий документ. Такий акт має затверджуватися законодавчим органом і буде розглядатися як нове самостійне джерело права, а нормативно-правові акти, на основі яких він виникає визнаються такими, що втратили силу. Хоч новий акт, утворений внаслідок консолідації принципово не змінює змісту правового регулювання, проте його підготовка і прийняття сприяють суттєвому поліпшенню структурованості чинного законодавства, наданню йому більш логічної завершеності форми, усуненню неузгодженостей.

Якщо ж керуватися концепцією, за якою екологічне право є самостійною (не комплексною) галуззю права у загальній системі права (представники цієї концепції стверджують, що єдині екологічні відносини поділяються на декілька різновидів (земельні, водні, лісові, гірничі, фауністичні, атмосфероповітряні тощо), які мають свої істотні специфічні особливості і спеціальні правові форми у вигляді підгалузей екологічного права, то має ітися про Екологічний кодекс України, що охопить всі основні й принципові правові приписи, які регулюють екологічні відносини, враховуючи, що останні єдині, оскільки єдина екологічна система¹.

Таким чином, можна констатувати, що екологічне право та екологічне законодавство співвідносяться між собою як зміст і форма, які чинять одне на одне взаємний вплив. Чітке розуміння відповідності чи невідповідності еколого-правових норм, що формують зміст екологічного права, впливають на формування його системи, сучасним екологічним потребам суспільства є запорукою стабільного розвитку екологічного законодавства, його своєчасного реагування на зміни соціально-економічному житті суспільства, що впливають на стан довкілля, споживання природних ресурсів, удосконалення правових форм існування юридичних норм, що регулюють екологічні відносини.

УДК 658.15:351.863(477)

О.І. Зусєва

**ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

ческого права. – Мінськ, 1991. – С. 14-15; Екологічне право України: Підручник / За ред. професорів А.П.Гетьмана і М.В.Шульги. – Х.: Право, 2005. – С. 9.

¹ Попов В.К. Проблеми систематизації екологічного законодавства // Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. – С. 222-223.